

IZVJEŠĆA O ZNANSTVENIM SKUPOVIMA — REPORTS ON CONFERENCES

LEIPZIG, NJEMAČKA — 7. LEIPZIGER SYMPOSIUM ZUR KINDER- UND JUGENDSTIMME/ VORTRÄGE UND WORKSHOPS, Thema: Wechselwirkungen zwischen Erwachsenen- und Kinderstimme, 20.-22. 2. 2009.

U njemačkom gradu Leipzigu, poznatom po bogatoj vokalnoj glazbenoj tradiciji (među brojnim glazbenim institucijama primjer su: *Thomanerchor* i *Thomasschule* iz 1212. god., čiji je najpoznatiji kantor u razdoblju od 1723.-50. bio upravo Johann Sebastian Bach, te činjenica o proslavi 600. godišnjice postojanja Univerziteta u Leipzigu, poslije Heidelberga, drugog po utemeljenju u Njemačkoj), sedmu godinu za redom održan je međunarodni interdisciplinarni *Simpozij o glasu djece i mladih*, ovoga puta s temom: *Uzajamno djelovanje glasa odraslih i glasa djece*. Organizaciju potpisuje Odjel za poremećaje glasa, govora i sluha (fonijatrija i audiologija) Klinike i poliklinike za otorinolaringologiju/plastične operacije *Univerzitetske klinike Leipzig AöR* (direktor klinike: prof. dr. Andreas Dietz), mjesto održavanja skupa bila je Visoka škola za glazbu i teatar *Felix Mendelssohn Bartholdy Leipzig*, ujedno i suorganizator, kao i njemački savez *Arbeitskreis Musik in der Jugend* (AMJ), te kao medijski partner, MDR (Srednjonjemačka radio-televizija). U širokom rasponu prezentacija u sklopu simpozija grupirala su se: predavanja (12), radionice (4), diskusije, glazbena *intermezza* i koncerti (*Mädchenchor am Essener Dom* i *Hannover Harmonists*), prigodna izložba (*Industrieausstellung*), te okrugli stol na temu: *Putevi glasa djece i odraslih: bivši članovi dječaćkih zborova i njihov glasovni razvoj* (moderatorica: Grit Schulze uz direktan prijenos MDR radija). Ciljna grupa simpozija (prema riječima organizatora) su: fonijatri, otorinolaringolozi, logopedi, lingvisti, vokalni pedagozi, zborovođe, fizioterapeuti, studenti pjevanja, kao i ostali djelatnici uključeni u njegovanje i izučavanje glasa djece i mladih.

Najavljene teme predavanja bile su (kronološkim redom): Michael Fuchs (Leipzig): *Das Kind ist kein verkleinerter Erwachsener! Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen kindlichen, jugendlichen und erwachsenen Stimmen*; Lutz Christian Anders (Halle/Saale): *Erwachsenenstimmen als Leitbilder für die Kinderstimme — Segen oder Fluch?*; Berthold Schmid (Leipzig): »Der Ton kommt bei

den Ohren raus« — Verbale und non-verbale Kommunikation im Gesangsunterricht; Burkhard Moisch (Berlin): Kinder-Selbst contra Erwachsenwille im Gesangsunterricht — familiendynamische und psychodynamische Einblicke in Beziehungskonstellationen; Berit Schneider-Stickler (Beč, Austrija): Gesundheitsrisiken und Gesunderhaltung der Pädagogenstimme; Piet Kooijman (Nijmegen, Nizozemska): Therapie und Rehabilitation der Pädagogen-Stimme. Hintergründe und Betrachtungsweisen; Malte Kob (Aachen): Unterricht unter schwierigen akustischen Bedingungen. Einfluss der Raumakustik auf Stimme und Sprachwahrnehmung; Thomas Greuel (Bochum), Ulrich Horst (Köln): Singen zwischen Wunsch und Wirklichkeit — Musikpädagogische Stimmidiagnose in der allgemein bildenden Schule; Michael Fuchs: Stimmleistung und — qualität sichtbar machen — Medizinische Stimmidiagnostik bei Kindern und Erwachsenen; Regina Pauls (Salzburg, Austrija): Stimmbildung — mehr als künstlerische Kommunikation?; Ulrike Rynkowski-Neuhof (Weimar): Lebenslanges Lernen, auch für Stimmen! Die Enkelgeneration unterrichtet Senioren — ein Erfahrungsbericht aus Weimar; Robert Göstl (Köln): Nachklang, Resonanz und Wiederhall. Sender- und Empfängerhorizonte bei Symposien und in der Stimmarbeit.

U sadržaju referata iz različitih područja, od medicine, akustike, psihologije, muzikologije (u prvom redu preko pedagogije, psihologije, sociologije, komunikologije glazbe, kao i nauka o stilovima i izvođačke prakse) za iščitati je nova i goruća tema međugeneracijske tolerancije i međusobnog djelovanja odraslih i djece/mladih općenito u procesu dnevne komunikacije, jeziku i glasu kao temeljnom nositelju informacija, kao i stvaranju plodne veze, u ovom slučaju preko glazbene umjetnosti, koja bi pravilnim fiziološkim i kulturološkim razvojem istih doprinijela poboljšanju kvalitete života u svom krajnjem cilju. Tema je sistematičnim i interdisciplinarnim pristupom uspješno postavljena, a u navedenim forumima isto tako širokom krugu kolega (od oko 500 prijavljenih u auditoriju) na pristupačan je način pružen uvid u vrijedna istraživanja predavača različitih profesija, kao i aktualno stanje, kako o fiziološkom razvoju glasa, području normiranja za različite dobne i spolne skupine, tako i šire, o prenošenju glasovnih dosega u dječjoj/omladinskoj dobi, kako na pjevačke aktivnosti istih, tako i na međusobne utjecaje socio-kulturoloških fenomena, pedagoške, obiteljske i psihološke dinamike, na psihosocijalno i emocionalno stanje djece i mladih, kao i uvjete komunikacije svih protagonista u ovom tematskom krugu. Sistematičan i kontinuiran pristup temama iz navedenih područja nastavljen je 2010. godine (tema simpozija: »Stimme — Persönlichkeit — Psyche«), a najavljen i za 2011. godinu (tema: »Stimme — Körper — Bewegung«). Referati i rezultati diskusija i radionica objavljeni su u publikaciji simpozija, u četvrtom svesku serije koja tiskanim putem prati ove leipziške godišnje simpozije (serija: *Kinder- und Jugendstimme*): Michael FUCHS (ur.): *Wechselwirkungen zwischen Erwachsenen- und Kinderstimmen* (= *Kinder- und Jugendstimme* 4), Logos Verlag, Berlin 2010.), a bibliografski podatci o ovoj publikaciji navedeni su na stranici Njemačke nacionalne biblioteke pod: <http://dnb.d-nb.de>.

Tatjana GAČEŠA
Zagreb

MILANO, ITALIA — LA MUSICA E IL SACRO. XV CONVEGNO INTERNAZIONALE SUL BAROCCO PADANO (SECOLI XVII-XVIII), 14.-16. 7. 2009.

U Milanu se od 14. do 16. srpnja 2009. održao već petnaesti po redu međunarodni simpozij s temom o glazbenoj kulturi, poglavito sakralnoj, sjevernotalijanskih pokrajina (a i šire) u razdoblju 17. i 18. stoljeća (prije su se ovi simpoziji u organizaciji društva *Antiquae Musicae Italicae Studiosi* — A.M.I.S. održavali i u Comu i Bresciji). Ovaj prvi milanski održan je u prostorijama lokalnog Katoličkog sveučilišta (*Cripta dell'Aula Magna*), impozantne arhitektonske tvorevine u neposrednoj blizini kompleksa znamenite ambrozijanske bazilike i u ozračju tipično talijanske sveučilišne intelektualne živosti. Najveći dio od ukupno 24 prijavljena priopćenja pročitano je u šest sesija tijekom tri dana, što, međutim, ovaj izvjestitelj nije mogao u cjelini otpratiti. Evo imena njihovih izlagatelja i naslova njihovih priopćenja: **Bernard Dompnier** (Clermond-Ferrand), *La scrittura dei nuovi uffici liturgici nel XVII secolo. Circostanze, autori e metodi*; **Danilo Zardin** (Milano), *Sul libro e la letteratura religiosa nell'Italia del Seicento. Note e appunti*; **Stewart Carter** (Winston-Salem), *The Introits of Ippolito Chameró: Improvised Counterpoint and the Post-Tridentine Reform Movement*; **Paolo Cecchi** (Bologna), *Scelte poetiche, temi devozionali e ideologia controriformistica nel madrigale spirituale concertato all'inizio del XVII secolo*; **Cristina Getz** (Iowa City), *Mulier fortis, musica potente: schiacciare il serpente nella Milano della Controriforma*; **Stefano Baldi** (Torino), *Il Primo libro di madrigali (1570) di Pietro Trossarello. Una rete di relazioni tra musica e Chiesa nel Piemonte controriformistico*; **Stanislav Tuksar** (Zagreb), *Music, Reformation and Catholic Renewal in early 17th-Century Dalmatia*; **Tomasz Jeż** (Warszawa), *La Biblioteca Rhedigeriana di Wrocław (Breslavia): una collezione unica delle stampe italiane del primo Seicento*; **Laura Moretti** (Oxford), *Tra spazio e suono: una ricerca sulle connessioni tra musica e architettura nella Venezia del Rinascimento*; **Donatella Melini** (Innsbruck), *Pace, meditazione, armonia: l'iconografia musicale nell'allegoria dell'arte barocca*; **Roberta Carpani** (Milano), *Educazione, edificazione, intrattenimento: tracce di teatro nei monasteri milanesi in età spagnola*; **Arianna Frattali** (Milano), *Prospettive barocche nella scrittura drammatica di area lombarda: l'oratorio Ester di Francesca Manzoni*; **Daniele Torelli** (Milano), *«Contenti venite, tormenti sparite»: nuova luce sugli oratori della Santa Maria Egiziaca di Francesco Gasparini*; **Jeffrey Kurtzmann** (St. Louis), *Polyphonic Antiphon Collections of the Late Sixteenth and Seventeenth Centuries*; **Licia Mari** (Brescia), *La policoralità di Amante Franzoni: aspetti compositivi e di concertazione*; **Joachim Steinheuer** (Heidelberg), *Bassi ostinati nella musica sacra di Tarquinio Merula*; **Metoda Kokole** (Ljubljana), *A largely self-taught composer Antonio Tarsia and his 'teachers': G. A. Rigatti, G. Legrenzi, Th. Orgiani, N. Monferrato, G. B. Bassani and others*; **Gianluca Viglizzo** (Savona), *Giovanni Antonio Rigatti, dei più eccellenti musicisti di Venetia*; **Andrew H. Weaver** (Washington), *Giorgio Rolla's Teatro musicale (1649) as an (Unintentional) Contribution to the Public Image of Holy Roman Emperor Ferdinand III*; **Piero Gargiulo** (Firenze), *Il Perché musicale (1693) di Angelo Berardi*.

note sull'ultimo trattato, con alcuni rilievi sulla produzione; Marc Vanscheeuwijck (Eugene, Oregon), Sule trace del violoncello nel repertorio sacro tardo-secentesco in area padana; Paolo Cavallo (Torino), Personale musicale e infrastrutture esecutive nella cappella musicale della cattedrale di Asti durante il XVII secolo; Marina Toffetti (Milano/Padova), Supplicandola degnarsi considerarli come un sol corpo. Sopra una richiesta d'esenzone dei musici cantori della Metropolitana di Milano (1785); Luigi Collarile (Fribourg) — Claudio Biccialuppi (Fribourg), La problematicità del supporto: questioni di trasmissione nella produzione musicale di Carlo Donato Cossioni (1623-1700).

S obzirom da sam zbog objektivnih okolnosti bio spriječen nazočiti jednom dijelu izlaganja, apostrofirat ću samo one koji su mi se učinili najzanimljivijima i/ili najznačajnijima. **Laura Moretti** bavi se fascinirajućim područjem rekonstrukcije povijesnih izvedbenih prostora i njihovih akustičkih svojstava u okvirima znanstvenog projekta Centra za akustičke i glazbene eksperimente u renesansnoj arhitekturi pri Odsjeku za povijest umjetnosti Sveučilišta u Cambridgeu. Izvijestila je o rezultatima mjerenja prostora, jasnoće i glasnoće glasova, topline i drugih parametara u crkvi sv. Marka u Veneciji te nekim drugim crkvama (npr. San Michele in Isola, Santa Maria Gloriosa dei Frari, Chiesa dell'Ospedaletto). Pritom je uz vizualne elemente (npr. slike Canaletta) donijela i niz zvučnih ilustracija kada su na temelju tako iznađenih parametara eksperimentalno izvođena djela Willaerta, Moutona, Monferata, Crocea i drugih, s mikrofonima u npr. duždevoj loži (prema crtežu iz 17. st.), itd. Diskusija koja se potom razvila iznijela je probleme alikvota i načina izvođenja na različitim glazbalima (npr. modernih i starih trombona u crkvi San Petronio u Bologni), a zaključeno je da takva istraživanja pomažu shvatiti kako su ljudi u prošlosti prihvaćali glazbu u određenim ambijentima te da muzikološka istraživanja i procjene djela u cjelini ne vode dovoljno računa o razvoju izvodilačkih prostora u vremenu. **Donatella Melini** je u vrlo opsežnom izlaganju pokušala pružiti uvid u »semantičke kodove« baroknih slika u prikazima vizija o glazbi i ekstazi, upotrijebivši dvadesetak izabranih slikovnih primjera, uglavnom talijanskih i flamanskih majstora 17. stoljeća (L. Giordano, Th. van Thulden, Q. van Brekelenkam, E. Sirani, G. Lanfranco, N. Tournier, P. Paolini, G. van Honthorst, L. Spada, i drugi) s raznim tematikama, pretežno scenama muziciranja, mrtvih priroda i dr. U diskusiji je naglašeno da je simbolika glazbene tematike vrlo raznolika: erotika, promjene raznih vrsta (npr. prolaznost vremena), sakralno-biblijske alegorije (npr. Navještenje Marijino), itd. **Andrew H. Weaver** s Katoličkog sveučilišta u Washingtonu iznio je fascinirajuću interpretaciju nastanka zbirke moteta (izvorno: »Concerti ecclesiastici«) venecijanskih, rimskih i bečkih skladatelja *Teatro musicale* Giorgia Rolle (prvo izd.: 1649; drugo izd.: 1653.). Weaverova interpretacija uputila je na pretpostavku da je ova, kao i mnoge druge zbirke crkvene glazbe u drugim okolnostima i za druge povijesne ličnosti, zapravo poslužila — »pod firmom« obraćanja Bogu i svecima za pomoć u konkretnim ratnim zbivanjima (ovdje u Tridesetogodišnjem ratu) — kao sredstvo u stvaranju svjetovnog »imidža« (suvremeni termin: *public image*)

cara Ferdinanda III. U svjetlu potvrđene povijesne istine o svjesnim nastojanjima mnogih Habsburgških careva i kraljeva da stvaraju imidž idealnih katoličkih vladara, Ferdinand je možda otišao tako daleko da se (u tekstovima ove zbirke, kojima je djelomice bio i autorom) usudio usporediti s Bogom. Ovaj prilog i bogata diskusija jasno su pokazali daljnje mogućnosti u tumačenju i iščitavanju složene simboličnosti glazbe baroknoga razdoblja. **Piero Gargiulo** upozorio je na ličnost Angela Berardija (oko 1630.-1694.), inače učenika M. Scacchija, autora pet glazbenoteorijskih traktata (i dobrog skladatelja corellijevske inspiracije!), čijim je djelom *Il Perché musicale* (1693.) zapravo završila velika dvostoljetna era talijanske glazbene traktatistike. Glavni je akcent njegova izlaganja, međutim, predstavljala informacija o stvaranju i djelatnosti ITMI-ja, tj. elektroničke baze podataka »Indici della trattatistica musicale italiana«, koja donosi podatke o ukupno 573 traktata, uključivo popise citiranih autora, citiranih djela skladatelja, sadržaje s brojem citata i naravno integralne tekstove pojedinih traktata. **Marc Vanscheeuwijck** vrlo je minuciozno razradio proces odvajanja ispočetka vrlo sličnih glazbala *violone* i *violoncello* krajem 17. i početkom 18. stoljeća, sve dok 1720-ih violončelo nije bio standardiziran u današnjem obliku. Taj je proces temeljito argumentirao uvidima u suvremenu dokumentaciju i literaturu (Corrette, J. Rousseau, S. de Brossard, J. G. von Walther, J. Ph. Eisel, itd. sve do L. Boccherinija), slijedeći pojedine lokacije (gradove) i regije u varijantama upotrebljivanih termina. M. Vanscheeuwijck je i inače u brojnim raspravama nakon pojedinih izlaganja iskazao veliku erudiciju, širok raspon pristupa i interpretacijskih metoda, izvanserijsku sposobnost vješte komunikacije u tečnom baratanju barem pet jezika, istaknuvši se kao možda najagilniji sudionik cijeloga skupa. Stoga je više nego dobrodošla njegova spremnost i dobra volja da na poziv autora ovoga izvješća u sklopu svojih redovitih proljetnih predavačkih turneja po europskim gradovima u 2010. uključi i Zagreb i njegovu Muzičku akademiju.

Sve u svemu, i ovaj je skup potvrdio svu smislenost aktivnosti A.M.I.S.-a u organizaciji ovakvih znanstvenih susreta, osobito stoga što široko i fleksibilno shvaćena temeljna koncepcija uvijek dopušta neočekivane i dragocjene iskorake bilo u smjeru interdisciplinarnosti bilo u smislu uvijek novih otkrića veza između raznih geografskih područja i duhovnih konstelacija, koje tradicionalniji pristupi nisu bili u stanju postizati.

Stanislav TUKSAR

Zagreb

DOBOGÓKŐ, MAĐARSKA — FIFTEENTH MEETING OF THE IMS STUDY GROUP »CANTUS PLANUS«, 23.-29. 8. 2009.

Međunarodna studijska grupa *Cantus Planus* osnovana je 1983. u sklopu Međunarodnog muzikološkog društva (International Musicological Society —

IMS), sa ciljem proučavanja srednjovjekovnih napjeva Istočnog i Zapadnog kršćanstva. Članovi iz cijelog svijeta sastaju se svake dvije godine na velikom skupu, na kojem se predstavljaju odabrani radovi.

Na petnaestom sastanku dnevni je raspored bio intenzivan; u 5 dana održano je 60 polusatnih izlaganja, organiziranih prema tematici u četiri grupe svaki dan. U svakoj su grupi bila po 3 ili 4 referata, ovisno o opsegu izlaganja. Ne bi imalo smisla na ovom mjestu navoditi naslove svih radova i njihove autore, stoga ću samo navesti prevedene naslove sesija, te imena predsjedatelja koji su bili zaduženi za kratko predstavljanje teme i moderiranje rasprave nakon što su svi referati bili pročitani:

Ponedjeljak, 24. 8.: *Italija i Francuska između Istoka i Zapada* (James Borders), *Osnovna pitanja* (David Hiley), *Rane metode pjevanja* (Joseph Dyer), *Rukopisi* (Barbara Haggh-Huglo);

Utorak, 25. 8.: *Filologija i glazba* (Nicolas Bell), *Izvori za istraživanje* (Terence Bailey), *Transmisija: ođaslano i pristiglo* (Barbara Haggh-Huglo), *Libri ordinarii i red* (Roman Hankeln);

Srijeda, 26. 8.: *Istočne teme* (Christian Troelsgård), *Aspekti Cantusa* (James Borders), *Dvanaesto stoljeće* (Jeremy Llewellyn), *Napjevi Srednje Europe* (David Hiley). U okviru zadnje sesije Ana Čizmić je predstavila rad *Dubrovački antifonar: prezentacija*;

Petak, 28. 8.: *Officia sanctorum* (Barbara Haggh-Huglo, u nastavku Debra Lacoste), *Liturgijski zvuci; liturgijska drama* (Anna Vildera), *Dijaloški tekstovi u gregorijanskom repertoaru* (Anna Vildera);

Subota, 29. 8.: *Srednjovjekovna Francuska* (Charles Atkinson), *Predlošci i zemljovid* (Christian Troelsgård), *Pitanja izvodilačke prakse* (James Boyce).

Zainteresirani mogu pronaći naslove i sažetke svih radova na web stranici <http://www.cantusplanus.org/>.

Sva su izlaganja bila praćena s velikim zanimanjem, te je gotovo cijelo vrijeme konferencijska dvorana bila puna. Razlog tome je svakako visoka kvaliteta predstavljenih radova, no treba spomenuti i odličnu organizaciju mađarskog domaćina, Instituta za muzikologiju Mađarske akademije znanosti, pod vodstvom prof. Lászla Dobszaya, koji se na svakom koraku trudio da budemo dobro opskrbljeni kavom i sitnicama za okrjepu, što nam je davalo snagu za nastavak. Također, u četvrtak je bio dan odmora i organiziran izlet u Esztergom (Ostrogon),

središte poznate i u srednjem vijeku vrlo utjecajne Ostrogonske nadbiskupije, čiji je sufragana do 1180. bila i Zagrebačka biskupija. Tamo smo imali priliku vidjeti neke od najvažnijih srednjovjekovnih rukopisa, izloženih posebno za naš posjet, te poslijepodne uživati u vesperama i liturgijskoj igri *Tractus stellae* u Franjevačkoj crkvi.

Cijeli je skup protekao u vrlo ugodnoj i prijateljskoj atmosferi, a budući da smo boravili malo izvan samog mjesta Dobogókő, u dva hotela smještena visoko u gorju Pilis i okružena gustom šumom, živahne rasprave vodile su se još dugo nakon što su izlaganja završila.

Kao što se može vidjeti iz navedenih naslova sesija, obuhvaćeni su mnogi aspekti srednjovjekovne glazbe. Nemoguće je na žalost ovdje ulaziti detaljnije u opise izloženih radova jer, iako im je svima zajednički nazivnik srednjovjekovna glazba, svaki je specifičan i bavi se vrlo konkretnom problematikom. Međutim treba ipak izdvojiti dva rada koja su izazvala naročito velik interes, a zanimljiva su svima koji se bave istraživanjem srednjovjekovne glazbe.

Riječ je o radu mladog kolege Jana Koláčka iz Češke, i njegovom projektu *Global Chant Database*. To je nova baza podataka, čija je najveća vrijednost i novina mogućnost jednostavnog pretraživanja prema melodijskom incipitu napjeva. Također, novost je da se među rezultatima pretrage prikazuju i transpozicije te rezultati koji se samo djelomično podudaraju s traženim napjevom. *Global Chant Database* spojen je sa nekoliko drugih baza podataka (između ostalih i sa *CANTUS* bazom podataka), i dalje se intenzivno razvija tako da će se broj napjeva s početnih 24.770 vrlo brzo povećavati. Baza je dostupna na Internet stranici <http://www.globalchant.org/>.

Sličan je i projekt mađarskog kolege Gábora Kissa, koji stvara bazu pod nazivom *Gradualia*. Njegova je zamisao također potpuno nova, a baza koju izrađuje trebala bi omogućavati usporedbu misnih knjiga i uzoraka. Projekt je još u fazi razvoja i nije trenutno dostupan na internetu, međutim prema viđenome predstavljat će neizmjerljivo vrijedan doprinos istraživanju glazbe srednjega vijeka.

Možda je čudno što su pokraj niza radova velikih svjetskih stručnjaka poput Michela Hugloa, Davida Hileya, Janke Szendrey i mnogih drugih, upravo ova dva izlaganja pridobila najviše pozornosti; međutim, objašnjenje je više nego jednostavno. Naime, u današnje doba medievisti koji se bave glazbom sve se više služe internetom i raznim digitalnim izvorima, što omogućuje lakšu povezanost, veću brzinu i na kraju krajeva preciznost u istraživačkom radu. Zbog toga ova relativno mala zajednica djeluje mnogo većom nego što jest i funkcionira bez granica, što se na ovom skupu jasno moglo vidjeti.

Ana ČIZMIĆ
Zagreb

PALERMO, ITALIJA — ZAGREB, HRVATSKA — THE LEXICON OF IDENTITY AND EXCLUSION. ON THE CONCEPTS OF NATION AND HOMELAND DURING THE NINETEENTH CENTURY: LITERATURE, MUSIC AND THEATRE, 13.-14. 10. 2009. — 7.-8. 4. 2010.

Na zajedničku inicijativu Sveučilišta u Palermu, konkretno njegova odsjeka *Arti e Comunicazioni*: teorije e metodi epistemologici, comparatistici e cultura del progetto i Odsjeka za muzikologiju Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu nastao je projekt na granici između maloga simpozija i seminara namijenjenog studentima poslijediplomskog studija na spomenutom odsjeku u Palermu te dodiplomskoga i diplomskoga studija muzikologije u Zagrebu. Kako to i njegov dugačak naziv sugerira, odsjek sa Sveučilišta u Palermu nastao je na razmjerno recentnu inicijativu za okupljanjem humanističkih stručnjaka različitih obrazovnih profila radi stvaranja pojačano interdisciplinarnoga ozračja. Pridružimo li im o nužnosti interdisciplinarnosti ionako svjesne hrvatske muzikologe, te dvoje znanstvenika iz Poljske, jednu muzikologinju i jednu knjižničarku, ujedno i dekanicu Fakulteta za povijesne znanosti u okviru Sveučilišta u Varšavi, rezultirat će to prožimanjem različitih metodologija u pristupu dovoljno široko formuliranoj temi simpozija, pojma nacije i identiteta u 19. stoljeću.

Identičnost ne samo sudionika, već i izlaganja koja su se održala u Palermu i Zagrebu, opravdana je obrazovnom funkcijom koju je simpozij imao kao seminar, ali su se dvije prigode ipak razlikovale po diskusijama koje su se manje-više spontano razvijale na kraju sesija, a koje su u obim prigodama usmjeravali trenutni domaćini. Projekt poput ovog nužno ide za gradnjom mostova između kultura europskoga Zapada i Istoka, te je u tom pogledu logičan izbor spomenutog odsjeka Sveučilišta u Palermu, usmjerenog prema proučavanju netalijanskih kultura. Izlaganja sudionika iz Italije s jedne, te Poljske i Hrvatske s druge strane, razlikovala su se utoliko što su se talijanski znanstvenici bavili pretežno fenomenom »Drugog« (albanskog, južnoslavenskog, židovskog) ponajviše u kontekstu talijanske kulture, a ostali problemima »vlastite« nacionalne kulture. Talijanskim je sudionicima bila dragocjena i čisto informativna razina upoznavanja s njima manje poznatim slavenskim kulturama, dok su se sudionicima iz Poljske i Hrvatske otvorila vrata u specifično talijansku koncepciju kulturalnih studija, koja je, po riječima pročelnika odsjeka Michelea Comete, negdje između anglosaksonskih *cultural studies* i njemačkih *Kulturwissenschaften*.

Upravo je njegovo izlaganje o Goetheovom poimanju svjetske književnosti otvorilo simpozij kao neka vrst pokušaja nadsvođenja spektra iznesenih tema. Cometa je pokušao ukazati na aktualnost Goetheove ideje o svojevrsnoj globalnoj (književnoj) kulturi u doba globalizacije i postmodernizma. Moguće optužbe za isključivost takve ideje »univerzalnoga« opovrgnuo je primjer Goetheove svijesti o dvosmjernosti kulturnih utjecaja u slučajevima prostorne izmještenosti jedne kulture. Za razliku od naglašavanja hibridnoga identiteta migranta u humanističkim znanostima posljednjih desetljeća, Goetheova ideja svjetske književnosti

podrazumijeva da u kulturnome kontaktu dolazi do promjena kod obiju strana, pa se ne mijenja samo identitet migranta već se i »prihvatna« kultura transformira u kontaktu s njime. Svijest da »vlastiti« identitet nije moguć bez svijesti o identitetu »drugoga« prožimalo je i brojna druga izlaganja.

Bilo je zanimljivo pratiti kako se sredina poput poljske u historiografskim istraživanjima nosi s naslijedom kulturalne ukliještenosti između triju većih kulturnih sila koje su dominirale teritorijem države u 19. st. Elżbieta Zybort u izlaganju naslova »Funkcija knjige i knjižnica za etničke manjine u Središnjoj Europi« dala je iscrpno detaljan pregled »preporodnih« djelatnosti knjižnica u opismenjavanju i razvoju kulture čitanja na narodnom jeziku u Poljskoj u 19. st. Unatoč tome što je izlaganje usvojilo diskurz pozitivističke objektivnosti, teško je odgovoriti na pitanje može li se o takvoj temi govoriti bez vrijednosnoga predznaka, koji se ipak donekle iščitavao iz detalja poput konstatacije da su »knjige doduše bile neznatne književne vrijednosti, ali su barem bile na poljskom«, a ne na njemačkom ili ruskom jeziku. Istraživanje triju raznorodnih poljskih opera, koje je provela Alina Zórawska-Witkowska, otkrilo je nešto složeniju sliku odnosa na poljskom teritoriju od binarne opozicije »tlačitelj — potlačeni«. Raznolike političke prilike našle su odraz u nacionalnim operama Jana Stefanija, Józefa Elsnera i Karola Kurpinskog, a u prilog tome da operna kultura Istočne i Srednje Europe proturječi stereotipima govori i tipologija tih opera, koje grade na tradiciji *opere serie*, komične opere i *Singspiela*. Poljski primjer tako ukazuje na raznolikost »pretpovijesti« nacionalne opere u Istočnoj i Srednjoj Europi, indirektno osporavajući da njezina »povijest« počinje Glinkinim *Životom za cara*.

Izlaganje Vjere Katalinić o operi kao mediju nacionalnih ideja u Hrvatskoj najviše se bavilo opernim životom Zagreba u drugoj polovici 19. st. Ako se u obzir uzmu recepcijski faktori (repertoar Hrvatskoga narodnog kazališta), »službena« se hrvatska nacionalna opera — *Porin V. Lisinskog* — s obzirom na datum praizvedbe i ne može smatrati dijelom operne povijesti nacionalnog u tom razdoblju. Tipologija nacionalnog u hrvatskoj operi također se pokazala raznolikijom nego što se pretpostavlja, jer uz herojska, povijesno-legendarna ostvarenja u opusu Ivana pl. Zajca nalazimo i opere s panslavenskim elementima koje su često bliže komičnim žanrovima. Kao što su izlaganja A. Zorawske-Witkovske i V. Katalinić dio pozornosti posvetile ulozi folkloru u posredovanju ideje nacionalnog, referat Stanislava Tuksara taj ključni element razmatra u sklopu konceptualizacije nacionalnog u — ponajviše spisateljskom — djelovanju četiriju važnih ličnosti hrvatske kulture 19. st.: Maksimilijana Vrhovca, Ljudevita Gaja, Ivana Kukuljevića Sakcinskog i Franje Kuhača. Ocrtna je razvojna putanja prema sve većoj (estetičkoj) autonomiji, koju u svojim kulturnim programima četvorica uglednika namjenjuju glazbi, ali i osebujna dijalektika ideje nacionalnog, koja je najdetaljniju razradu doživjela u Kuhačevom opusu.

Izlaganje Ivana Ćurkovića pokušalo je povezati teoriju drame, strukturalizam i operu primjenom semiotičkih teorija E. Souriaua, A. J. Greimasa i A. Ubersfeld u analizi opernih ansambala. Referat je odudarao od teme simpozija jer se dijelom

bazirao na primjerima iz stvaralaštva G. F. Händela, no ostvarenjem poveznica s operom Josipa Hatzea *Adel i Mara*, obilježenom etničko-vjerskim sukobima, pokazano je da iznesene teorije imaju moguće područje primjene i u razmatranju nacionalnog. Rita Calabrese je konciznom raščlambom identiteta njemačkih Židova do Drugog svjetskog rata ukazala na možda najspecifičniji primjer manjinskoga identiteta u zapadnome civilizacijskome krugu, pokazavši da mehanizmi odvajanja »vlastitoga« od »stranoga« mogu biti vrlo zapleteni, ali i kobni. O relativnosti identiteta možda su najviše svjedočila nastojanja za demitologizacijom povijesne osobe Gjergja Kastriotija, poznatijeg kao Skenderbega, koje je u svom referatu proveo albanolog Matteo Mandalà. Ukazavši na nemogućnost doseganja pozitivističke »istine« o mitskoj figuri kakva je Skenderbeg, Mandalà je naglašavao kako je moguće govoriti samo o »svome« Skenderbegu, što bi bilo iskrenije od prikrivene ideološke instrumentalizacije mita.

Konačno, kao jedan od motora simpozija izdvojio se i Ivano Cavallini, koji u svojoj karijeri sukladno idejama ovoga projekta kontinuirano radi na rasvjetljenju poveznica između hrvatske i talijanske glazbene kulture. Održao je izlaganje o talijanskoj kulturnoj recepciji Južnih Slavena u rasponu od ponešto egzotičnog koncepta »Vlaha« do mnogo općenitijeg pojma »Slavena«. Od posebne su zanimljivosti bili primjeri iz talijanske opere druge polovice 19. st. koji posreduju ideju o takvome, slavenskome »Drugome«. Do mogućeg nastavka ovakve interdisciplinarnе znanstveno-nastavne suradnje možda će doći pokretanjem novih projekata u suradnji Sveučilišta u Palermu, Varšavi i Zagrebu.

Ivan ĆURKOVIĆ
Zagreb

ISTANBUL, TURSKA — MUSICAL SOCIETIES AND POLITICS. OTTOMAN AND EARLY REPUBLICAN TURKEY IN ITS EUROPEAN CONTEXT, 29.-31. 10. 2009.

U Istanbulu se od 29. do 31. listopada 2009. održao međunarodni simpozij s temom o glazbenim društvima i politici u vrijeme Osmanlijske Turske i njezine rane republikanske faze u njezinu europskom kontekstu. Simpozij su zajednički organizirali Sveučilište Boğaziçi iz Istanbula i Institut Europskog sveučilišta (European University Institute) iz Firence. Rad se sastojao od iznošenja priopćenja i opširnih rasprava u osam panela: **1. State patronage in early modern and modern musical institutions; 2. Deconstructing the »Ottoman«: »Minorities« and »Migrants«; 3. Individuals as agents of modern musical forms; 4. Rethinking 19th century Ottoman theatre and its music; 5. Turquerie and its audiences; 6. Genres (I): The irresistible charm of the opera; 7. Genres (I): Searching for the**

folk and the popular with a western touch; 8. In search of national forms: Classical music, ballet, modern dance in early republican Turkey. Službeni jezik simpozija bio je engleski, jer je cjelokupna nastava na Sveučilištu Boğaziçi organizirana na engleskom jeziku, tako da svi profesori i studenti izvrsno vladaju tim jezikom. Uvodne riječi uputili su sudionicima i mnogobrojnom slušateljstvu ravnatelj Centra za europske studije Sveučilišta Boğaziçi **Hakan Yılmaz**, ravnatelj Instituta Europskog sveučilišta u Firenci **Heinz Gerhard Haupt** i suradnik njegova Povijesnog instituta **Philipp Ther**, jedan od organizatora cijeloga skupa. Ukupno je prema programu bilo izloženo 25 priopćenja, a u skladu s glavnom temom većinom su istupa — kako u priopćenjima tako i u raspravama — dominirali sadržaji i usmjerenja prema mjestu Turske i turskih glazbenih kultura u kontekstu europskih općepovijesnih, kulturnih i glazbenih zbivanja. U tom su smislu bili intonirani i referati glavnih govornika **Emrea Aracia**, turskog dirigenta i skladatelja djelatnog u Londonu (*The Sultan's symphony: Evaluating the Ottoman court's passion for the music of Europe*) i osobito **Philipa Sadgrovea** sa Sveučilišta u Manchesteru (*Ottoman and European influences on early Arab musical theatre*). Oni su izvijestili o procesima upoznavanja (praćenih nesporazumima, zabudama i predrasudama s obje strane) i približavanja europskih društava turskim i arapskim glazbenim kulturama u Novome vijeku, osobito od sredine 19. stoljeća nadalje, te o konstrukciji pojma »tursko« od imperijalnog samopredstavljanja do modernih dekonstrukcijskih tendencija. Stanoviti ton naglašene turske samosvijesti, osjećaja snage i veličine, pa onda i posljedično naglašenog nacionalizma mogao se zamijetiti kod većine turskih kolega koji su istupili na ovome simpoziju.

Kako nije moguće izložiti sadržaje svih priopćenja, izdvojit ću i tako upozoriti samo na ona koja su mi se činila najvažnijima i najzanimljivijima. **Emine Serdaroğlu** (*The establishment of conservatories and their development during the early Turkish Republic*) izvijestila je o procesu stvaranja mreže konzervatorija u razdoblju nakon 1923., kada je sam Kemal-paša Atatürk postavio prvi zahtjev za osnivanjem konzervatorija (»Kultura je temelj Turske Republike«; izrečeno 1936.) i nakon što su ubrzo u Ankaru došli W. Furtwängler i P. Hindemith, te kasnije B. Bartók, a nakon 1933. 190 eminentnih njemačkih intelektualaca iz svih područja, koji su od Istanbulske sveučilišta stvorili najbolje njemačko sveučilište u svijetu izvan matice zemlje (dodatna informacija Arnolda Reismana u njegovu kasnijem istupu). Godine 2009. u Turskoj je djelovalo 27 konzervatorija (od čega samo u Istanbulu četiri, svi u sastavu različitih sveučilišta), od kojih 21 nudi glazbeno obrazovanje zapadnoga tipa, a ostala manjina podučava tursku tradicijsku i umjetničku glazbu. U raspravi su istaknute pojave i pitanja o etničkom sastavu gradske publike u velikim turskim gradovima (Istanbul ima danas 16-18, a Ankara 5 milijuna stanovnika!), o rodnim i spolnim aspektima prihvatanja zapadne glazbe (žene su u tome prednjačile!), kazalištu i glazbi, rivalitetu Istanbula i Kaira za kulturni primat u islamskome svijetu, i dr. **Suna Suner** iz Don Juan arhiva u Beču (*Of messengers, messages and memoirs: Opera and the 18th-century Sefâretnâmes*) na apartan je i suveren način izvijestila o dokumentima tzv. ambadorskih knjiga (*Sefâretnâmes*; razdoblje 1495.-

1848., iz Pariza, Beča, Badena, Berlina, i dr.) u kojima se spominju glazbeni sadržaji, ustanovivši da je još u 18. stoljeću (u razdoblju 1711.-1797. u ukupno 40 misija s Porte; najraniji turski spomen opere datiran je u Parizu 1721. godine) osmanlijska dvorska i društvena elita upoznala zapadnu scensku i glazbenu umjetnost kao spektakl i zabavu. **Arnold Reisman** (inače inženjer iz Shaker Heightsa, Ohio, SAD, i amater kulturolog) iznio je niz vrlo zanimljivih podataka, posebno istaknuvši epohalne zasluge Kemal-paše Atatürka za »kulturnu revoluciju« nakon rušenja imperija i uspostave republike, u kojoj je turska glazbena kultura doživjela velik preokret: dovođenje istaknutih glazbenika i skladatelja (uz već spomenute još i: C. Ebert, E. Preatorius, E. Zuckmayer, L. Amar i dr.), stvaranje ne samo modernog turskog sustava glazbenog odgoja (s ključnom Hindemithovom ulogom u tome), nego, primjerice, i državnim naredbom za stvaranje turske opere (!) 1934. u čast dolaska iranskog šaha, itd. **Lale Babaođlu Balkis** (Sveučilište Boğaziçi; inače školovana na Austrian High School u Istanbulu), u izvrsnom je istupu uvela u diskurs o pojmu orijentalizma raspravu i razračunavanje s predkolonijalnim, kolonijalnim i postkolonijalnim idejnim stereotipovima. Rabila je tekstovne, vizualne i glazbene primjere (osobito uspjela je njezina analiza pojedinih turskih likova u Mozartovoj operi *Otmica iz Seraja*) da pokaže povijesni hod odnos, između Osmanskog i Habsburškog carstva, utvrdivši da su Habsburgovci trajno konstruirali nova značenja Turske i Orijenta prema vlastitim potrebama, a da je prekretnica bio mir u Požarevcu 1718., nakon kojega je glavni neprijatelj (Osmanlijsko carstvo) postupno postao austrijski trgovački partner, a »Turčin« se (barem u fiktivnom svijetu mašte obrazovanih slojeva) transformirao od barbarskog neprijatelja u simbol ugodnog života i luksuza. Hrvatski sudionici na simpoziju bili su **Vjera Katalinić** (Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, Zagreb) s priopćenjem *At the boundary of the empires: Orientalisms at the Croatian national stage in the 19th century* u okviru petog panela, te **Stanislav Tuksar** (Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu), koji je svojim komentarom sudjelovao na okruglom stolu »Summary and concluding remarks« zajedno s Ute Frevert (Sveučilište Yale), Arzu Öztürkmen (Sveučilište Boğaziçi) i Philippom Therom.

Simpozij je pratilo nekoliko prigodnih priredbi: »mini-koncert« studenata Državnog konzervatorija ITU (vokali, klavir, kanun, ud, violine, kemenče), susret sa skladateljem Hasanom Uçarsuom uz sudjelovanje solistice Şirin Pancaroğlu na harfi i čengu — zaboravljenom a sada oživljenom otomanskom glazbalu, i oproštajni recital koji su održali Emine Serdaroğlu i Seren Akyoldaş sa skladbama Ulvija Cemala Erkina i Adnana Syguna.

Ovaj sve u svemu iznimno uspješan, ali i naporan simpozij, održan u vibrantnoj atmosferi predimenzioniranog svjetskog velegrada Istanbula, organizirali su na mjestu zbivanja Arzu Öztürkmen, Adam Mestyan, Lale Babaoğlu Balkis i Merih Erol uz uzornu pomoć brojnih mlađih lokalnih studentskih snaga.

Stanislav TUKSAR
Zagreb